

KENNISGIDS

CURRICULUM BEWUSTZIJN

Onze kennisgids is een van de kennisproducten waarmee we scholen ondersteunen die willen werken met een innovatieve leermiddelenmix. Curriculair leiderschap, curriculumbewustzijn, Formatief handelen, sociaal emotioneel leren en een goed doordacht leermiddelenbeleid zijn daarvoor cruciale randvoorwaarden. Het regie nemen over het eigen onderwijs staat daarin centraal.

MEER KENNISGIDSEN

Wij hebben kennisgidsen over Formatief handelen, Werken vanuit leerdoelen, Sociaal emotionele ontwikkeling, curriculaire leiderschap en curriculumbewustzijn.

Regie op je eigen onderwijs

1. Wat is curriculumbewustzijn?

Curriculumbewustzijn betekent dat je als docent inzicht hebt in de opbouw, doelen en keuzes binnen het onderwijsprogramma en dat je op de hoogte bent op welke wijze en in welke mate je zelf invloed hierop kunt uitoefenen. Het stelt je in staat om:

- weloverwogen keuzes te maken in je onderwijsprogramma,
- bij te dragen aan onderwijsontwikkeling,
- en beter aan te sluiten bij de behoeften van je leerlingen.

In een tijd waarin onderwijs voortdurend in beweging is, is het belangrijk dat docenten niet alleen uitvoerders zijn, maar ook mede-ontwerpers van het curriculum. Deze gids biedt praktische inzichten en tools om je onderwijs te verrijken en je professionele ruimte te benutten.

Dit is een goed moment om hiermee aan de slag te gaan, want vanaf 1 augustus 2027 moeten alle scholen werken aan implementatie van de nieuwe kerndoelen in de onderbouw. Deze kerndoelen zijn zo geformuleerd dat je er als vaksectie prima mee kunt werken om zelf een goed doordacht onderwijsprogramma bij jullie op school te ontwikkelen

2. Wat is het curriculum eigenlijk?

Definities

- **SLO**: “Het geheel van doelen, inhouden, leeractiviteiten en vormen van evaluatie van het onderwijs.”
- **Van den Akker (2003)**: “De volledige leerervaring die een school haar leerlingen biedt.”

Kortom: het curriculum is meer dan een methode of het PTA. Het omvat **WAT** leerlingen leren, **HOE** ze dat doen en **WAARMEE** – en waarom de school en docenten dat zo vormgeven.

Drie verschijningsvormen

- Binnen een school kun je in de praktijk drie verschillende curricula onderscheiden:
- Het formele curriculum: de vastgelegde doelen en programma’s (zoals kerndoelen en examenprogramma’s)
- Het uitgevoerde curriculum: de lessen zoals ze in de praktijk worden gegeven door docenten
- Het beleefde curriculum: hoe leerlingen het ervaren en hoe zij ermee omgaan

In het optimale geval sluiten deze drie verschijningsvormen van hetzelfde curriculum nauw op elkaar aan. Het curriculum sluit aan bij de visie van de school, kent een sterke samenhang in de leerdoelen en didactiek en sluit nauw aan bij de mogelijkheden en behoeften van de leerlingen. Wanneer dat in de praktijk lukt zal de leeropbrengst (in brede zin) het grootst zijn.

Curriculumniveaus

Bij het curriculum zijn meerdere niveaus te onderscheiden waarop beslissingen worden genomen en keuzes worden gemaakt met betrekking tot de inhoud en de vorm van het onderwijs op een school. Deze niveaus beïnvloeden elkaar. Wat landelijk wordt vastgesteld, wordt op schoolniveau vertaald naar beleid en afspraken, en komt uiteindelijk tot leven in de klas.

Niveau	Beschrijving	Voorbeelden
Supra	Internationaal	Europees Referentiekader voor de talen
Macro	Landelijk niveau	Kerndoelen, eindtermen
Meso	School- en teamniveau	PTA, vakwerkplannen, schoolvisie, sectieafspraken, toetsen
Micro	Lesniveau	Lesontwerp, didactische keuzes, leeractiviteiten

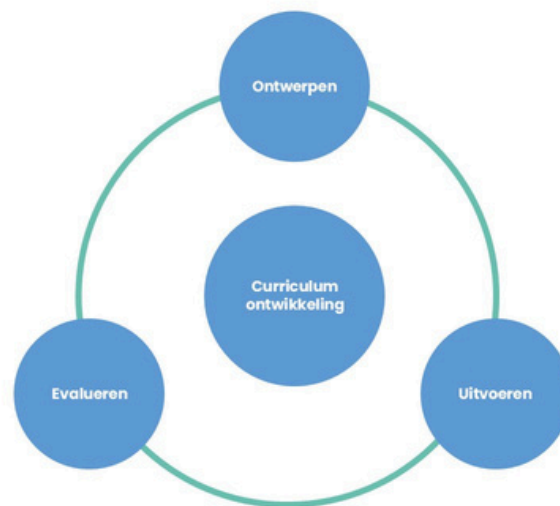
3. Curriculumontwikkeling

Wat is curriculumontwikkeling?

Volgens SLO:

“Een samenhangend geheel van plannen en praktijken met betrekking tot het leren van leerlingen.”

Curriculumontwikkeling is een cyclisch proces van ontwerpen, uitvoeren, evalueren en bijstellen. Het vindt plaats op verschillende niveaus en vraagt om samenwerking tussen docenten, schoolleiding en externe partijen.

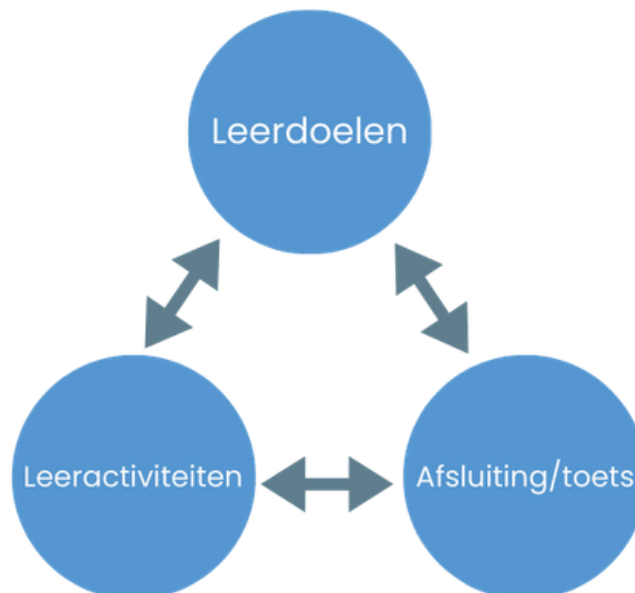
Samenhang in het curriculum

Wanneer je met curriculumontwikkeling aan de slag gaat is het van belang dat je daarbij alle onderdelen van het curriculum in het oog houdt. In het ‘curriculaire spinnenweb’ (zie figuur hieronder) heeft van den Akker (2003) al deze onderdelen door middel van draden met elkaar verbonden. Daarin wordt visueel gemaakt dat het aanbrengen van veranderingen in het ene onderdeel gevolgen heeft voor andere onderdelen van het curriculum.

Constructive alignment

Bij het ontwerpen van een goed curriculum is een nauwe samenhang tussen de leerdoelen, de leeractiviteiten en de toetsing/afsluiting essentieel. Deze samenhang noemen we constructive alignment. In de figuur hieronder is deze onderlinge samenhang en wederzijdse beïnvloeding in beeld gebracht.

Curriculumontwikkeling is complex

In het bovenstaande is duidelijk dat curriculumontwikkeling een complexe zaak is. In de rest van deze kennisgids proberen we jou als docent een aantal vaardigheden en tools aan te reiken waarmee je vrij eenvoudig én verantwoord invloed kunt uitoefenen op het curriculum voor jouw leerlingen.

4. De rol van de docent als curriculumontwerper

Docenten zijn niet alleen uitvoerders, maar ook mede-ontwerpers van het curriculum.

Dit betekent dat je:

- invloed kunt uitoefenen op keuzes binnen je vaksectie of team,
- kleine aanpassingen kunt doen met grote impact (bijv. andere werkvormen of toetsvormen),
- moet balanceren tussen eigen autonomie en gezamenlijke afspraken.

Voorbeelden:

- Een vakgroep aardrijkskunde vindt het belangrijk dat de leerlingen naast kennis van Nederland, Europa en de Wereld ook veel kennis opdoen over hun eigen leefomgeving. Hiervoor formuleren zij zelf een set leerdoelen.
- Een vaksectie geschiedenis kiest ervoor om bij het tijdvak 'Steden en staten' veel aandacht te besteden aan de stad waar de leerlingen zelf wonen; dit sluit beter aan bij hun belevingswereld.
- Binnen de sectie Frans op een school is afgesproken dat de leerdoelen en de afsluitende toets voor alle leerlingen hetzelfde zijn, maar dat de didactische invulling binnen de lessen vooral aan de autonomie van de individuele docent wordt overgelaten.

Bespreek dus binnen de vaksectie en binnen de school welke algemene afspraken er gelden en waar elke sectie en individuele docent eigen keuzes kan maken.

5. Curriculumbewust handelen: Praktische handvatten

Hieronder vind je een aantal praktische instrumenten om zelf met je curriculum aan de slag te gaan.

Vragen bij lesvoorbereiding

Als docent ben je elke dag actief bezig met het vormgeven van je curriculum. Daarbij staan vier belangrijke vragen centraal:

WAT wil ik dat leerlingen leren?

- Leerdoelen en succescriteria

HOE wil ik dat leerlingen leren?

- didactische keuzes (werkvormen, formatief handelen)

WAARMEE wil ik dat leerlingen leren?

- leermaterialen
- leeromgeving

Hoe **EVALUEER** ik of de leerdoelen zijn behaald?

- toetsen
- praktische opdrachten

Een aantal zaken rondom deze vier vragen zijn reeds op school en/of sectieniveau besloten, maar met name bij de vragen HOE? en WAARMEE? kun je meer eigen keuzes maken dan je denkt.

Curriculumscan

Een reflectietool met vragen, te gebruiken voorafgaand of na afloop van de les, door de docent zelf, een collega of de leerlingen. Ook hierbij vormen de vier hierboven genoemde vragen weer het uitgangspunt.

	Vragen	Wat is goed / Wat kan beter
WAT?	Zijn er leerdoelen verwoord? Zijn de leerdoelen helder geformuleerd voor de leerlingen? Zijn de leerdoelen duidelijk gecommuniceerd met de leerlingen?	
HOE?	Is er sprake van een heldere lesopbouw? Sluit de lesinhoud aan bij de behoeften/ belevingswereld van de leerlingen? Is er afwisseling van werkvormen? Wordt tussentijds vastgesteld hoever de leerlingen zijn gevorderd met het behalen van de leerdoelen? Krijgen de leerlingen feedback (via antwoordbladen, peerfeedback of feedback van de docent) om zich verder te kunnen ontwikkelen? Hoe wordt omgegaan met verschillen in de klas / tussen leerlingen? (differentiatie binnen de les)	
WAARMEE?	Sluit het beschikbare leermateriaal aan bij de gewenste didactiek en de belevingswereld van de leerlingen? Sluiten de inrichting van het lokaal en de overige faciliteiten aan bij de gewenste didactiek?	
EVALUATIE?	Is er sprake van een afsluiting/toetsing die aansluit bij de leerdoelen? Krijgt de leerling na afloop inzicht in welke leerdoelen zijn behaald en welke (nog) niet?	

Door bij elke les deze vragen voor jezelf of met elkaar (binnen de vaksectie, maar ook tussen de secties en/of op schoolniveau) te beantwoorden ben je actief bezig om het curriculum vorm te geven.

6. Samenwerken aan curriculumontwikkeling

Je kunt natuurlijk zelfstandig aan de slag met curriculumontwikkeling voor je eigen klassen, maar samen met je collega's hiermee aan de slag gaan werkt inspirerend, heeft meer effect en is bestendig. Samenwerking versterkt de kwaliteit en samenhang van het onderwijs. Hieronder een aantal voorbeelden van hoe je het als team zou kunnen aanpakken, of het nu gaat om een vaksectie, een afdeling binnen de school of welke teamsamenstelling dan ook.

Gesprek in de vaksectie

- Wat willen we dat leerlingen meenemen uit ons vak?
- Waar zien we overlap of hiaten in de leerlijn?

Werkvormen voor gezamenlijke curriculumontwikkeling

- Lesbesprekingen (bijvoorbeeld met de eerdergenoemde curriculumscan)
- Gezamenlijke analyse van toetsresultaten
- Ontwerpteams of studiedagen voor bepaalde onderdelen of onderwerpen

Praktijkvoorbeelden

- Een sectie geschiedenis ontwikkelt een thematische leerlijn rond 'macht en democratie'.
- Een team havo-docenten stemt leerdoelen van verschillende vakken op elkaar af.

7. Reflectie en vervolgstappen

Curriculumbewustzijn begint met jezelf vragen te stellen. Vandaar uit ga je verder werken.

Reflectievragen

- Waar heb ik invloed op in het curriculum?
- Hoe bewust zijn mijn keuzes in leerdoelen, didactiek, leermaterialen en toetsing?

Wat wil ik verder ontwikkelen?

- Suggesties voor verdere professionalisering
- Volg een workshop of training curriculumontwerp
- Neem deel aan een ontwikkelnetwerk
- Organiseer intervisie of lesontwerp-sessies op school

8. Hoe kan VO-content jou ondersteunen?

VO-content biedt docenten die aan de slag willen met curriculumontwikkeling een divers aanbod aan ondersteuningsmogelijkheden:

Online Kennissessie: Grip op Curriculumontwikkeling

Wil je meer regie over wat en hoe jouw leerlingen leren, maar weet je niet waar te beginnen? In deze online kennissessie krijg je in 45 minuten een krachtige introductie in curriculumontwikkeling met direct toepasbare tips en formats. Ook is er de mogelijkheid tot het stellen vragen. Je weet na afloop hoe je eenvoudig en verantwoord een begin kunt maken met het (her)ontwerpen van jouw curriculum. Je ontvangt achteraf materiaal om alles rustig terug te lezen en direct toe te passen in je eigen onderwijspraktijk.

Masterklas Curriculumontwikkeling – Maak je onderwijs rijker en uitdagender

Wil je meer invloed op wat en hoe jouw leerlingen leren? In deze masterklas leer je in een workshop van een halve dag hoe je eenvoudig én verantwoord (een deel van) het curriculum voor jouw vak kunt ontwikkelen of verrijken. Of je nu meer samenhang zoekt, actuele thema's wilt integreren of wilt inspelen op specifieke behoeften van jouw leerlingen. Je werkt actief aan je eigen lesideeën en vertaalt deze naar concrete onderdelen van een curriculum. Na afloop ga je naar huis met concrete ideeën, praktische tools en formats om jouw curriculum zelfstandig verder vorm te geven.

Ondersteuning op maat op school (voor een sectie, afdeling of de hele school)

Wil je binnen je eigen school met je vaksectie, een afdeling of alle docenten praktisch en verantwoord aan de slag met het verrijken/ontwerpen of op elkaar afstemmen van het curriculum, dan kan VO-content jullie daarbij op maat begeleiden. Na een uitgebreide intake waarin jullie eisen/wensen centraal staan, wordt een programma op maat samengesteld, variërend van één workshop tot een traject waarbij docenten langer worden begeleid.

9. Bronnen

·Van den Akker, J. (2003). Curriculum Perspectives: An Introduction. In: Curriculum Landscapes and Trends. Springer SLO – Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.

KENNISGIDS

CURRICULUM BEWUSTZIJN

HEB JE VRAGEN

Wil je meer weten over onderwijskundige thema's? Heb je ondersteuning nodig bij het implementeren van een verandertraject? Wil je werken aan een positief leerklimaat? Of heb je belangstelling voor trainingen voor de studiedag van jouw school? Neem contact met ons op over de mogelijkheden of maak direct een afspraak met onze Specialist Professionalisering. We helpen je graag.

CONTACT

Wij zijn op werkdagen telefonisch bereikbaar op 030 – 232 48 22

Mailen kan ook via Info@vo-content.nl

www.vo-content.nl